

УДК 332.71.477

*Н. І. Демчук,
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Дніпропетровський державний аграрний університет*
*Н. П. Дуброва,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, докторант,
Дніпропетровський державний аграрний університет*
*А. В. Воловик,
магістрант, Дніпропетровський державний аграрний університет*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ФІНАНСОВУ СПІЛЬНОТУ

У статті висвітлені проблеми та перспективи інтеграції банківської сфери в умовах глобалізації з урахуванням сучасного кризового стану фінансово-кредитної системи.

The article describes the problems and prospects of integration of banking in the context of globalization given the current financial crisis and credit system.

Ключові слова: фінансова спільнота, глобалізація, банківська сфера, стратегія розвитку.

ВСТУП

Глобалізаційні процеси у всіх без винятку сферах суспільного життя поступово охоплюють всі регіони світу, при цьому економічна глобалізація стає головним фактором розвитку світової економіки. Однак, виходячи з аналізу статистичних показників розвитку міжнародних економічних відносин протягом ХХ та початку ХХІ століття, можна дійти висновку, що економічна глобалізація не є принципово новим явищем для людства і значною мірою сучасні глобалізаційні процеси призводять до повернення ліберального режиму зовнішньоекономічної діяльності, що існував наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття [5].

Випереджаючі темпи розвитку міжнародних фінансових ринків у порівнянні із реальним сектором світової економіки свідчать про швидкий розвиток фінансової глобалізації у порівнянні з іншими видами економічної глобалізації. Можна зробити висновок, що фінансова глобалізація супроводжується значною користю для фінансових ринків більшості держав, адже глобалізація сприяє розвитку фінансових ринків та вдосконаленню функціонування фінансової системи. Країни, що розвиваються, отримують доступ до більших обсягів капіталу, завдяки інтеграції у світовий фінансовий простір покращується фінансова інфраструктура цих країн. Однак переваги у вигляді спрощеного залучення чи розміщення активів супроводжуються зростанням ступеня ризику фінансових операцій [7].

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Об'єднання окремих національних фінансових ринків у єдиний світовий фінансовий простір, яке є безпосереднім наслідком фінансової глобалізації, вимагає лібералізації внутрішнього фінансового сектора та операцій по транскордонному

руху капіталів. Результатом такої лібералізації стала масштабна інтенсифікація та зміни у природі міжнародних потоків капіталу. Внаслідок цього міжнародна міграція капіталів серед інших факторів виробництва набула значення провідного чинника в процесі розвитку світової економіки, а іноземне інвестування стає невід'ємною та здебільшого визначною частиною внутрішніх економічних процесів більшості держав.

Але, не зважаючи на суттєве зростання загальних обсягів міжнародного руху капіталу, розподіл інвестиційних ресурсів між регіонами із різним рівнем розвитку відзначається значною нерівномірністю. З огляду на це можна говорити про суперечливість та неоднозначність розгортання процесу глобалізації, зокрема глобалізації міжнародних фінансових відносин, та неоднаковий вплив міжнародної фінансової складової на економічний розвиток окремих груп країн [3].

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналізу різних аспектів формування механізму фінансової глобалізації банківської сфери в умовах глобалізації присвячені праці провідних вітчизняних економістів: М. Алексеєнка, А. Алексеєва, В. Базилевича, С. Боринця, О. Василика, З. Варналія, В. Вітлінського, О. Васюренка, А. Вожжова, А. Гальчинського, В. Гейця, В.І. Грушка, А. Дробязка, О. Дзюблюка, Т. Ковальчука, В. Кравченка, М. Крупки, І. Лютого, М. Маліка, В. Міщенко, А. Мороза, А. Пересади, М. Саблука, В. Федосова, А. Філіпенка, О. Черняка та ін.

Проблематика банківської сфери в умовах глобалізації посідає важливе місце в дослідженнях відомих зарубіжних учених: Р. Бубеля, А. Деміргук-Кунта, Е. Долана, Дж. Кейнса, Р. Лівайна, П. Кругмана, Ф. Мішкіна, А. Сантомеро, Е. Скл-

тона, Дж. Стігліца, Д. Ханс-Ульриха П. Аллена, Б. Бухвальда, Д. Котца, Т. Коха, В. Лексіса, Е. Максімо, Р. Міллера, Д. Полфремана, Ж. Рівуара, П. Роуза, Дж. Сінкі; у тому числі російських учених: І. Балабанова, Л. Батракової, Є. Жукова, О. Лаврушина, О. Мовсєсяна, Г. Панової, В. Пономарьова, В. Усоскіна, В. Черкасова, О. Ширінської та інших.

Відзнаками останнього на сьогодні етапу фінансової глобалізації є зміна структури потоків капіталу на користь приватних інвестицій та заміна потоків, спрямованих на розвиток виробництва у різних регіонах світу, на користь міжнародної диверсифікації інвестиційного портфеля. Окрім цього, спостерігається зростання абсолютного обсягу інвестицій у країни, що розвиваються, та поступове вирівнювання обсягів накопичених інвестицій у різних країнах. Однак зазначене вирівнювання відбувається переважно між країнами із приблизно однаковим рівнем розвитку, в той час як відносна частка інвестицій у країни, що розвиваються, зменшується, тобто рівень залучення до глобалізації країн із різним рівнем економічного розвитку є різним. Відповідно різним є ефект, що отримують різні держави від участі у процесах глобалізації; цей ефект є тим більшим, чим вищим є рівень економічного розвитку країни [1].

Тим не менше, в перспективі одним із найважливіших наслідків фінансової глобалізації має стати поступове вирівнювання обсягів інвестування та вартості фінансових активів у різних регіонах.

Економічні системи країн із найнижчим рівнем економічного розвитку та країн, що розвиваються, є надзвичайно вразливими перед дією глобалізаційних чинників, що призводить до підвищення ризику фінансової нестабільності в цих країнах. Тому очевидно, що на певному етапі своєї еволюції фінансова глобалізація призводить до зростання рівня ризику, притаманного операціям на фінансовому ринку. Особливо, з огляду на наведені причини, ця ризикованість проявляється в початковий період фінансової лібералізації у країнах, що розвиваються. Відповідно головне завдання країн з так званими новостворюваними ринками полягає у мінімізації рівня вразливості від зовнішніх шоків та від зміни позицій іноземних інвесторів, що спрямовують у ці країни великі потоки "гарячих" капіталів [4].

Висока міра мінливості потоків капіталу свідчить про надзвичайну чутливість цих потоків до своїх детермінантів, більшість з яких тісно пов'язана із ступенем глобалізованості національного фінансового ринку і в кінцевому підсумку визначає рівень ризику та прибутковості інвестицій. Тобто можна зробити висновок, що внаслідок надзвичайно високої ліквідності глобалізованого фінансового ринку міжнародний капітал має тенденцію до притоку у країни із найкращими макропоказниками. Але в той же час надлишок капіталу призводить до погіршення макроекономічних показників, зростання спекулятивних інвестицій та сприяє нестабільності національного фінансового ринку.

Відповідно значні обсяги іноземного інвестування до країни можуть стати безпосередньою причиною як фінансової кризи, так і наступної рецесії у реальному секторі національної економіки [1].

Незважаючи на значний рівень загальної відкритості економіки та позитивну динаміку у подальшому включенні України до світового господарства, фінансовий сектор країни відзначається слабкою взаємодією із міжнародним фінансовим ринком. Відставання інтеграції до світової економіки у фінансовому секторі потребує негайної корекції економічної політики держави з метою збільшення обсягів іноземного інвестування та кредитування.

Задача інтеграції до глобалізованого світового фінансового простору, що стоїть перед Україною, вимагає врахування особливостей сучасної структури світової економіки, ретельного вибору та використання інструментів, які здатні забезпечити максимальну швидкість та ефективність такої інтеграції і одночасно мінімізувати можливі втрати від цього процесу. При цьому особлива увага має бути приділена ризикам, які супроводжують процес інтеграції національної економіки до глобалізованого фінансового простору.

У процесі подальшого розвитку та лібералізації фінансового ринку України, в процесі його подальшої інтеграції до світового фінансового простору надзвичайно актуальним є вивчення досвіду іноземних країн щодо шляхів такої інтеграції та щодо уникнення її негативних наслідків [5].

З метою завчасного виявлення та ліквідації передумов фінансової нестабільності, обмеження національного ринку від негативного впливу міжнародних кризових процесів іноземними науковцями пропонується застосування різноманітних заходів державного регулювання. Але для України, на наш погляд, більшість наведених заходів не є прийнятними, адже національний фінансовий ринок не досяг достатнього рівня розвитку, а характерною рисою вітчизняної економіки є потреба у значному обсязі вільних грошових коштів, які можуть бути використані для оновлення основних фондів, поповнення обігових коштів, використання у якості кредитних ресурсів. Тобто створення кредитора "останньої інстанції" в будь-якій формі, збільшення валютних резервів, створення інших резервних фондів і тому подібні заходи не можуть вважатись достатніми для запобігання фінансовій нестабільності в країнах, що розвиваються, до яких можна віднести і Україну [6].

У вітчизняних умовах було б доцільним поєднання таких заходів із заходами контролю над капіталом, лібералізацією та стимулюванням розвитку фінансового ринку, в тому числі щодо розбудови фінансової інфраструктури. З цією метою необхідним є всебічне стимулювання притоку іноземного капіталу до країни — як у вигляді прямого або портфельного інвестування, так і у вигляді заповнень. При цьому роль, яку відіграють у світовій економіці ТНК, свідчить про необхідність стимулювання ТНК до такого інвестування, що має бути одним з ключових аспектів державної політики [5].

Аби вплив глобалізації на економіку України полягав не тільки у збільшенні рівня фінансової нестабільності, але і в отриманні державою всіх переваг, притаманних глобалізаційним процесам, держава має створити сприятливі умови для повномасштабної інтеграції всіх сегментів вітчизняної економіки до світового економічного простору, в першу чергу шляхом розвитку вітчизняного законодавства та розбудови відповідної сучасним умовам ринкової інфраструктури.

Процес виходу банків на світовий фінансовий ринок, підвищення рівня їх прозорості та відкритості робить, на наш погляд, актуальним розгляд економічних важелів як інструментів, що забезпечують ефективне входження національних банків у сферу міжнародного конкурентного середовища. В розвинутій ринковій системі основними ланками зовнішньоекономічного механізму є валютна, податкова, фінансово-кредитна, цінова, митно-тарифна політики, розробка і здійснення яких набуває в Україні сьогодні окремого значення. Економічні важелі пов'язані з рухом вартості і, у зв'язку з цим, безпосередньо впливають на економічні інтереси суб'єктів банківської сфери [2].

Ключовим елементом зовнішньоекономічного механізму є конкуренція між банками та небанківськими фінансово-кредитними установами, яка сприяє подальшій універсалізації банківської справи, розвитку та розширенню кола операцій та послуг, що їх може виконувати сучасний універсальний банк [3].

На нашу думку, доцільним буде розглянути економічні важелі валютної та фінансово-кредитної політики, які мають безпосередній вплив на діяльність банків як на національному рівні, так і на інтернаціональному рівні.

Валютна та фінансово-кредитна політика є складовими зовнішньоекономічної політики України. Вихідними, фундаментальними положеннями і принципами зовнішньоекономічної політики України є: забезпечення суверенітету України в світогосподарських зв'язках, гарантування її національної зовнішньоекономічної безпеки; вся розгалужена сукупність зовнішньоекономічних зв'язків повинна ґрунтуватись на суворо еквівалентному, взаємовигідному обміні, міжнародному поділі і кооперації; взаємодія зі світовим господарством має спиратись на комплексну, гнучку і динамічну державну зовнішньоекономічну політику, в основі якої лежить максимальна свобода безпосередніх виробників та експортерів товарів і послуг — підприємств, фірм, банків, корпорацій тощо; відкритість економіки для широкої і взаємовигідної участі у регіональних і світових господарських і валютно-фінансових системах і структурах.

Виходячи з вищезгаданих основоположних принципів, можна сформулювати головні складові елементи системи зовнішньоекономічної політики України і, як її складових, валютної та фінансово-кредитної політик: створення потужного експортного сектору; національна конвертована ва-

люта; залучення іноземних інвестицій; лібералізація імпорту; проведення зарубіжної підприємницької та фінансової діяльності; розбудова розгалуженої системи зовнішньоекономічного менеджменту (банки, біржі, небанківські організації, аудит, консалтинг, лізинг тощо); гнучка податкова, цінова, депозитна, кредитна, фінансова, валютна політики, які стимулюють диверсифікацію експортно-імпортних відносин; поступова інтеграція економіки в європейські і світові господарські об'єднання та організації; кадрове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності [2].

Розглянемо більш детально основні економічні важелі валютної та фінансово-кредитної політики.

Серед економічних важелів валютної політики можна виділити валютні операції та валютний курс. Весь спектр операцій, які на сьогоднішній день дозволяється здійснювати банкам України, і визначає їх конкурентоспроможність на світовому ринку, а валютний курс служить основним індикатором доцільності здійснення таких операцій [6].

Курси валют мають першочергове значення для обміну товарами, послугами і руху капіталу між націями. Іноземна валюта купується і продається на валютному ринку за ціною, яку називають валютним (або обмінним) курсом. Якщо бути більш точним, валютний курс — це ціна на іноземну валюту в місцевій валюті, яка встановлює відповідність між доларами і британськими фунтами стерлінгів, доларами і євро і т.д. Курс для іноземної валюти базується на ціні банківських (електронних) переказів, які є найшвидшим засобом міжнародних платежів [5].

Для більшості валют котирується лише курс "spot". Курс "spot" — це зовнішній курс з негайною доставкою (зазвичай протягом одного чи двох днів). Однак для іноземних валют ринки Нью-Йорка, Токіо, Лондона та інших котирують також "форвардні" курси для іноземної валюти, яку, згідно з домовленістю, необхідно доставити у певний час в майбутньому (через 30, 60, 90 днів). Наш аналіз поведінки валютних курсів буде пов'язаний із курсом "spot" [7].

У дійсності є декілька курсів "spot" для певної валюти. Ціна банківських переказів є базовим курсом обміну. Інші засоби платежів — вексель на пред'явника та вексель на термін, — як правило, продається за дисконтним курсом, нижчим від базового курсу. Знижки пов'язані з можливими відтермінуваннями або ризиком платежу. Порівняно з банківськими переказами, навіть здійснення платежу з використанням тратти, виставленої на банк, відправленої авіапоштою, вимагає двох-трьох днів. Протягом цього часу дилер, який торгує іноземною валютою, може використовувати як національні гроші, заплачені за тратту, так і іноземний рахунок, на який ця тратта виставлена. Тратта на термін відкладає платіж на більш тривалий період. Знижка на певний вид іноземної валюти, скажімо, 30-денний вексель, буде залежати від поточної відсоткової ставки, оскільки, по суті, покупець векселя позичає гроші продавцеві векселя до настання термі-

ну його погашення. Знижка у порівнянні з базовим курсом залежить також від відмінностей у ризику платежу. Через це комерційні тратти котируються нижче ніж тратти, виставлені на банк з подібним терміном погашення.

Таким чином, курси різних видів іноземної валюти пов'язані з базовими знижками, в яких беруться до уваги фактори ліквідності і ризику. Хоча ці знижки будуть змінюватись зі зміною двох наведених вище факторів. Але валютні курси будуть зростати або знижуватись залежно від базового курсу. Тому в аналізі курсів іноземних валют модель курсів "spot" розглядається на прикладі одного курсу, а саме — базового для банківських переказів.

Поведінка валютних курсів залежить від типу ринку, іноземної валюти. У випадку, коли немає ніяких обмежень на торгівлю на ринку і офіційні агентства не стоять напоготові стабілізації валютних курсів, курс обміну буде щоденно плавати залежно від пропозиції і попиту на іноземну валюту. Коли ж, однак, уряд дотримується стабілізації, але не втручається в приватні ринкові операції з іноземною валютою, валютний курс буде змінюватись лише в незначних межах. Ці межі час від часу можуть значно розширюватись у випадку втручання держави. І нарешті, уряд може обмежити приватні операції, ставши єдиним покупцем і продавцем іноземної валюти. У цьому випадку курс обміну вже не буде визначатись попиту і пропозицією, а є кінцевим результатом бюрократичних рішень [5].

Валютний курс має особливе значення в механізмі переміщення контролю над факторами виробництва в перехідних економіках. По-перше, валютний курс забезпечує імпорту цінних пропорцій зовнішнього ринку до національної економіки. У цьому випадку він може використовуватись як антиінфляційний засіб, оскільки зумовлює зміни цін на товари і послуги, у тому числі на національних ринках з високим рівнем домінування одного чи декількох банків. По-друге, він безпосередньо впливає на конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках, оскільки на його основі відбувається порівняння доходів і витрат суб'єктів господарювання. По-третє, валютний курс у цьому випадку забезпечує певний характер і рівень зовнішньоекономічної збалансованості національних господарств у цілому, співвідношення експорту та імпорту товарів, послуг, капіталів [8].

Таким чином, при аналізі економічних важелів діяльності комерційних банків на внутрішніх та зовнішніх фінансових ринках можна зробити ряд наступних висновків:

1. З огляду на весь спектр економічних важелів валютної та фінансово-кредитної політик, які на сьогоднішній день використовуються в Україні, існує безпосередня потреба в уніфікації та стандартизації їх основних параметрів та напрямів використання, з метою оптимізації прийняття комерційними банками стратегічних рішень при виході на світові фінансові ринки.

2. Органам законодавчої влади слід приділити

особливу увагу вирішенню питань щодо вдосконалення та/або запровадження законодавчої бази для здійснення банками та нефінансовими інституціями нетрадиційних фінансових послуг для збільшення рівня конкурентоспроможності в порівнянні з закордонними банками як на внутрішньому, так і на світовому ринку фінансових послуг.

3. Розглянуті інструменти валютного регулювання і валютної політики виступають головним чином як засоби економічного впливу держави на динаміку курсових співвідношень національної валюти. Разом з цим у практиці грошово-валютних відносин застосовуються методи прямого втручання держави у сам механізм формування валютних курсів.

4. Важливим напрямом валютної політики України повинно стати прогнозування курсів валют, а також докладання усіх зусиль для досягнення вільної конвертованості національної валюти гривні. Але на сьогоднішній день пряме втручання урядових структур у ринок іноземної валюти, відоме як валютний контроль, обмежує права власників валюти обмінювати її на інші валюти, а отже, є однією з перешкод на шляху до конвертованості національної валюти.

5. Проводячи розумну валютну та фінансово-кредитну політику, встановлюючи величину ставки рефінансування, регулюючи умови здійснення банківських операцій, держава в особі Національного банку України повинна бути спроможною формувати збалансовані потоки фінансових ресурсів.

Література:

1. С.М. Кушнеренко. Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.05.01 / НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. — К., 2004. — 18 с. — укр

2. Global Financial Stability Report. Containing Systemic Risks and Restoring Financial Soundness / International Monetary Fund. — Washington, 2009. — 210 p.

3. Геєць В.М. Іноземний капітал у банківській системі України / В.М. Геєць // Дзеркало тижня. — 2006. — № 26 (605).

4. Циганов С.А. Генезис банківських систем у трансформаційних економіках: структурно-функціональний аналіз: монографія. — К.: Академпрес, 2006. — 412 с.

5. Циганов С.А. Банківська система в умовах глобалізації світової економіки // Зовнішня торгівля: право та економіка: Науковий журнал. — К.: УАЗТ, 2006. — № 5 (28). — С. 120 — 124.

6. Майкл Д. Интрилигейтор. Глобализация как источник международных конфликтов и обострения конкуренции // Международный журнал "Проблемы теории и практики управления".

7. Клочко В. Глобалізація та її вплив на країни з перехідною економікою // Економіка України. — 2001. — № 10. — С. 51—58.

8. Електронний ресурс. — Режим доступу: www.aglobal.ru, www.antiglobal.kiev.ua, www.antiglobalism.net.ua.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2011 р.